

XIV. YÜZYILDAN XXI. YÜZYILA NESİMİ

Farida JAFAROVA¹

ÖZET

XIV. yüzyılın büyük şairi, Şark edebiyatının en kıymetli simâlarından biri olan İmâdeddin Nesîmî, yaşadığı coğrafya ve mevcut inançlara uymayan ideolojisi sebebiyle yaşadığı dönemde layık olduğu kıymeti görmemiş olsa da öldükten sonra efsaneleşmiş ve eserleri dünyanın her tarafında tanınmaya başlamıştır. Özellikle, son asırlarda medeni servetlerin korunmaya, tanıtılmaya ve daha fazla günyüzüne çıkarılmaya çalışıldığı bir zamanda, şairin hayatı ve eserleri özellikle dikkat odağı olmaya başlamıştır. Nesîmî'nin tam olarak hangi coğrafi bölgede dünyaya geldiği günümüzde dahi tartışma konusu olmakla birlikte temel kaynaklardan ve kendi şiirlerinden anlaşıldığı üzere milli mensubiyetinin Türk olduğu kesin olarak bilinmektedir. Yaşadığı dönemde mensup olduğu Türk topraklarında, ister Azerbaycan topraklarında hüküm süren Timur devletinde, ister Anadolu topraklarında hüküm süren Osmanlı devletinde, ideolojisi sebebi ile layık olduğu değer verilmemiş, bunun ötesinde baskılara maruz kalmıştır. Günümüzde ise Nesîmî'nin yaşadığı, ayak bastığı bahsi geçen topraklarda şaire gereken değerin verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Çalışmamızın ilk kısmında, şairin yaşadıklarından ve içinde bulunduğu tarih sahnesinin tasvirinden; ikinci kısmında ise, çağdaş Azerbaycan ve Türk medeniyetinde Nesîmî ile ilgili çalışmalardan, ona ayrılan dikkat, verilen değer ve bu yolda atılan adımlardan bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nesîmî, 2019 Nesîmî Yılı, Azerbaycan, Türkiye

NESİMİ FROM THE 14TH CENTURY TO THE 21ST CENTURY

ABSTRACT

XIV. Although the great poet of the 18th century, Imadeddin Nesimi, one of the most valuable figures of Oriental literature, did not see the value he deserved due to his geography and ideology that did not fit the existing beliefs, he became legendary after his death and his works became known all over the world. Especially in the last centuries - when civil wealth is being protected, promoted and brought to the surface more, the poet's life and works have become a particular focus of attention. The exact geographical location of Nesimi in the world is still a subject of debate even today, but it is known for sure that the national membership of the poems is Turkish. In the Turkish territory of which he was a member - whether in the Timur state, which reigned in the Azerbaijani territory, or in the Ottoman state that reigned in the Anatolian territory, he was not valued for his ideology and was subjected to further pressures. Nowadays, it is seen that the necessary value is given to the poet in these lands where Nesimi lived and set foot. In the first part of the study, the poet's experiences and the depiction of the historical scene in the middle, in the second part, the works about Nesimi in contemporary Azerbaijan and Turkish civilization, the attention given to him, the value given and the steps taken in this way will be mentioned.

Keywords: Nesimi, 2019 Nesimi's Year, Azerbaijan, Turkey

¹Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, cafarovafarida3@gmail.com

GİRİŞ

Edebiyatta kendine has tarzı ve felsefi düşünceleri ile derin izler bırakmış şairlerden biri olan İmâdeddin Nesîmî, yaşadığı dönemde toplumsal ve siyasi sebeplerden ötürü düşünceleri ve bunları yayma çabalarından mütevellid gereken değeri görmemiş ve hatta ölüm cezasına layık görülmüştür. Felsefi-dini bir akım olan Hurûfilik ideolojisinin öncülerinden biri olmuş ve bu yolda fikirlerini savunurken canını feda etmiştir. Öldükten sonra efsaneleşen şairin hayatı hakkında elimizde oldukça az bilgi vardır. Bütün bunlara rağmen günümüzde eserleri, dünyaca meşhurdur. Asırlardır hayatı ve eserleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için yapılan çalışmaların sayı hesabı yoktur.

Azerbaycan topraklarında XIV. yüzyılda hüküm süren devlet Timurlar devleti idi. Tarihin bu döneminde özellikle Şark ülkelerinde din devlette güçlü bir dayanak olarak kabul edilmişti. Böyle bir zamanda bu topraklarda dünyaya göz açan Nesîmî'nin düşünceleri onlar için kafirlik seviyesinde kabul edilmekte idi. Bunun yanısıra ülke içerisinde tarikat liderliği ve birlikleri parçalanmalara ve karışıklıklara sebep durumlar sayılmaktadır. Bunun gibi daha birçok sebepten dolayı Nesîmî, Timur ve ailesinin baskılarından kaçmak ve ideolojisini daha geniş topraklarda yaymak için Anadolu topraklarına; Hurûfiler'in Suriye'deki en önemli merkezi olan Halep gibi büyük şehirlere gitmiştir. Bu topraklarda da hâkim idareciler tarafından kabul görmemiş; kovulmuş ve en sonunda Halep şehrinde acımasız bir şekilde derisi yüzülerek idam edilmiştir. Bu esnada bile cesaretini kaybetmeyen büyük şairin izleri, ondan sonra gelen şairlerin eserlerinde, fikirlerinin izleri ise başka tarikatlarda kendini farklı yönleri ile açıkça göstermektedir. Şairin asırlarca kendini koruyarak yaşadığımız döneme gelebilen eserlerine ise artık milleti sahip çıkmaktadır.

Azerbaycan halkının esaret yılları bittikten sonra Azerbaycanın Milli Lideri Haydar Aliyev'in çabaları ile Nesîmî'nin 600. doğum yılı anılmış ve bu tarih, UNESCO teşkilatına bildirilerek teşkilatın önemli şahsiyetler ve hadiselerle ilgili özel tarihler listesinde kendi yerini almıştır. 1973 yılında Nesîmî'nin 600. doğum yılı dünya çapında kutlanmıştır. Sovyetler dönemindeki kısıtlamaların ardından bu olaydan sonra onun hayatı ve eserleri ile ilgili serii araştırmalar yapılmaya ve şairin anılması amacı ile etkinlikler düzenlenmeye başlanmıştır. Günümüzde ağırlıklı olarak demokrasinin hüküm sürdüğü çağdaş devletlerde ise fikirleri sebebiyle yargılanmayan ve tarihi bir değer olarak kabul gören şairin hatırası, oldukça kıymetli bir seviyeye yükselmiş bulunmaktadır. 2019 yılı Nesîmî'nin 650. Doğum yılına denk gelmiş olması sebebiyle, özellikle bu yıl içerisinde şairi anmak için çok sayıda adımlar atılmıştır. Sadece Azerbaycan'da değil Türkiye ve dünyanın daha birçok ülkelerinde de Nesîmî'nin eserleri ve efsanelerle dolu hayatı araştırılmakta ve anılmaktadır. Çalışmamızda Türkiye ve Azerbaycan'da şairle ilgili araştırmalar, yayınlar ve etkinlikler derlenerek sunulmaya çalışılmıştır.

1. NESİMÎ'NİN HAYATI

XIV.yüzyıl Hurûfî şairi Seyyid İmâdeddin Nesîmî hakkında günümüzde bilgilerin az olmasının yanısıra eldeki verilerin de kesin olarak doğruları yansıtıp yansıtmadığı muallak bir durumdur. Hayatı boyunca cesareti ve ideolojisi ile geçtiği yerlerde iz bırakmış şairin ölümü efsanevi olduğu için ölümünden sonra daha büyük şöhrete kavuşmuştur. Bu sebeple, onun hakkında bilgilerin çoğu öldükten sonra üretilmeye başlamıştır.

Kenzü'z Zeheb isimli kitapta şairin ismi, Ali- en Nesîmî olarak yazılmıştır. Naimî'nin "Vasiyetname" isimli eserinde ise ondan Seyit Ali diye bahsedilmektedir (Seferli ve Yusufov, 1982: 187). Nesîmî, genç yaşlarından astronomi, felsefe, edebiyat ve daha birçok ilme vakıf olmuş, İslam'ın esaslarını ve Kur'an'ı öğrenmiştir. Bu sebeple, "İmadeddin" yani "dinin direği" lakabını almıştır (Ahmedova, 2019: 9).

Şairin 1369-1417 yıllarında yaşamış olduğu bilinmektedir. Orta asırlarda Şark'ta ilim ve edebiyatın üç büyük dili sayılan Türk, Arap, Fars dillerini bu dillerde edebi eser yazacak seviyede öğrenmiştir. Milli mensubiyeti hakkında birçok farklı bakış açıları (Türkman", "Türk", "Fars", "Arap", "Türkmen", "Azeri", "Azerbaycanlı") bulunan şairin temel kaynaklarda ve kendi şiirlerinde Türkman olması belirtilmiştir. Türkman'ların varisleri ve Nesîmî'nin yaşamış olduğu topraklar dikkate alınarak bu kanaate gelinmiştir ki şair, Azerbaycan Türküdür (Şihyeva, 2009: 459).

Hangi millete mensupluğu gibi tam olarak hangi topraklarda- hangi şehirde dünyaya göz açmış olması da araştırmacılarca tartışma konusu teşkil etmektedir. Mahlaslarından ve farklı kaynaklardan yola çıkarak bu türden tartışmalara sıklıkla rastlamak mümkündür. İran kaynakları Şiraz ya da Şirvan'da, XVI. yüzyıl Osmanlı tezkirecilerinden Âşık Çelebi Diyarbekir'de, Latîfî ise Bağdat'ta (Nesîm nahiyesi) dünyaya geldiğini söylemektedir. Nesîmî ile aynı dönemde yaşayan İbn Hacer el-Askalânî onun Tebrizli olduğunu bildirmiştir (İnbâ'ü'l-gumr, VII, 269-270) (Türkiye Diyanet Vakfı [TDV] İslam Ansiklopedisi). Azerbaycan edebi ve ilmi kaynaklarında ise son gelen kanaat, şairin Azerbaycan topraklarında bulunan Şamahı şehrinde dünyaya göz açmış olmasıdır.

Hangi şehirde doğmuş olması, mensup olduğu milliyeti gibi şaire ait tartışma konusu olan diğer bir mesele de mahlasları problemidir. Özer Şenödeyici, "Nesîmî ve Hurûfîlik" isimli kitabında bu konu ile ilgili etraflı araştırma yapmış ve farklı fikirleri ele alarak şairin mahlasları arasında en çok belli olanın mürşidi Fadl Allah Na'imî'nin ismine uygun olan Nesîmî; Hallac-ı Mansur'a olan hayranlığı nedeniyle Hüseyinî, Hz. Peygamber soyundan olmasının iddia edilmesi nedeniyle bu soydan gelenlere verilen bir sıfat olan Seyyid; bundan başka Hâşimî, Şirâzî, yalnızca Hüseyin Ayan'ın Divan neşrinde 67.gazelde geçen Na'imî mahlaslarından bahs etmiştir (Şenödeyici, 2015: 15).

XIV. yüzyılda Azerbaycan toprakları, Şirvanşahlar devletinin hükümlerinde olduğu dönemde Timur devletinin baskınlarına mâruz kalmıştır. Şairin yaşadığı asırlarda Ahilik tarikatı oldukça geniş kitleleri kapsamakta idi. Sanatkâr ailesinde dünyaya göz açan ve gençlik yılları sanatkârlar arasında geçen Nesîmî emeği, insan haklarını, kardeşliği ön planda tutan bu tarikata büyük râğbet beslemiştir (Seferli ve Yusufov, 1982: 188). Aynı zamanda yaşadığı dönemin tarihi olaylar sebebi ile karışık olmasının yanısıra, bu topraklarda aynı asırlar içerisinde Sufizm ve sonrasında Hurûfilik ideolojileri de yaygınlaşmaya başlamıştı. Etrafında olanların şairin düşüncelerini ve hayata bakış açısını her adımda etkilemekte olduğu çok barizdir.

F.Engels, “*Alman Köylü Savaşları*” isimli eserinde şu şekilde bir fikir belirtmiştir: “*Feodalizme karşı inkilabi muhalefetlik, zamanın taleplerine uygun olarak bazen mistik düşüncelerin ön plana çıkması, bazen de dine karşı açık ya da gizli isyanlar şeklinde meydana gelmekte idi*”. Bu fikirler, XIV- XV yüzyıl Azerbaycan topraklarında mevcut durumu da açıklamaktadır. Bu şekilde savaşlardan birinin en büyük dayanağı da Hurûfilik ideolojisi olmuştu. Felsefi-dini bir akım olan Hurûfilik, zamanla Şark topraklarında geniş kitlelere hitab etmekte idi. Bu ideolojinin bânisi ise Nesîmî'nin üstadı ve Allah seviyesinde kabul ettiği Fadl'Allah Naimî olmuştur.

Naimî, 1386 yılında bağlı olduğu ideolojisini yaymak maksadı ile Bakü, Şirvan gibi bölgeleri dolaşırken Nesîmî, onunla- mürşidi ile tanışmıştır. Naimî, Timur Şah'ın emri ile onun oğlu Miran Şah tarafından yakalandıktan sonra Elince Kalesi'nde hapsedilmiştir. Bu dönemde şair, son eseri olan *Vasiyetname* eserini yazmış, bu eserde müritlerine yollarını devam ettire bilmeleri için bu dönemde gizlenmelerini, ideallerini saklamalarını hatta şehir değiştirmelerini kesin kez vasiyet ettiği görülmektedir. Nesîmî'nin meşhur “Ayrılır” redifli gazeli ise üstadının cismâni olarak onlardan ayrılması sebeble yazılmıştır (Ahmedova, 2019: 10):

Ey müslümanlar, medet ol yâripinhânayrılır
Ağlamayımneyleyim, çüngövdencedânayrılır

Mürşidi ile tanıştıktan sonra Hurûfiler içerisinde düşünceleri ve cesareti ile farklılık kazanmış bundan sonra şairin dünya görüşü ve düşünceleri Şark'ın iki büyük tarikatı olan Sufilik ve Hurûfilik tarikatlarının etkisi altında şekillenmeye başlamıştır. Hüseyin Ayan, Nesîmînin hayatını iki devreye ayırır; Fazlullah ile tanıştığı dönemden öncesi ve sonrası (Şenödeyici, 2015 :21). Bu dönemler içerisinde Nesîmî, Sultan I. Murad'ın tahtta olduğu Osmanlı Anadolu topraklarına gelmiştir. Önceleri bir müddet Bursa'da kalmış, Anadolu topraklarında yaşadığı dönemde çok sayıda taraftar ve dost edinmiş, lakin hakim kesimlerce yine aynı şekilde kabul görmemiştir. İlk dönemlerde Bektaşîlik tarikatının o zaman için lideri olan Hacı Bayram Ali Bektaşî, onu kabul etmekten çekinmiştir (Seferli ve Yusufov, 1982: 191).

Sultan I. Murat döneminde Hurûfî mezhepliler çok ağır şekilde cezalara çarptırılmakta idi. Bu sebeplerle Nesîmî, Anadolu topraklarında daha fazla kalamamıştır. Burdan sonra ise Irak, Suriye gibi topraklara, o tarihte Hurûfîler'in Suriye'deki en önemli merkezi olan Halep'e gitmiştir. Anadolu topraklarında olduğu müddette Türkçe şiirler yazarak halka daha yakın olan şair, Arap ülkelerinde olduğu dönemlerde ise bu dili iyice benimsemiş ve Arapça şiirleri daha çok yazmaya başlamıştı. Aynı şekilde bu topraklarda da Azerbaycan ve Osmanlı topraklarında olduğu gibi katı bir şekilde baskılara maruz kalmakta idi.

O, çeşitli yerleri gezerek hiç bir şeyden korkmadan, cesaretle inancını yaymaya çalışmış, sayısız taraftarlar toplamış, bu yolda aylarca ve hatta yıllarca tutuklu kalmış sonunda canını feda etmiştir. Şair hakkında sadece korkunç şekilde öldürülmesinden sonra değil, hayatta iken de efsaneler dilden dile dolaşmaya başlamıştır. Ölümüne götürülmesi ile ilgili birçok rivayet belirtilmektedir. “*Mecalüs- ül-Uşşak*”, “*Hulaset-ül- Eş'ar*” isimli eserlerde şöyle bir rivayetten bahsedilmektedir: Halep'te birgün bir genç Nesîmî'nin bir gazelini okur. Bunu duyanlar ona gazelin kime ait olduğunu sorarlar. Müşidini ele vermek istemeyen genç, gazelin kendisinin olduğunu söyler. Lakin bunu duyan Nesîmî meydana çıkarak gazelin kendisine ait olduğunu itiraf eder ve böylelikle ele geçmiş olur. Halepli tarihçi İbrahim-el- Halebî ise “*Künüz-üz- Zehep, Tarih-i Halep*” isimli eserinde şairin keskin sözleri yüzünden idam edildiğinden bahsetmektedir (Seferli ve Yusuf, 1982: 192). Bunların yanısıra tarihi bir gerçek vardır ki, bu da Nesîmî'nin Sultan Müeyettin'in emri ile 1417 yılında Halep şehrinde derisinin tabanından başlayarak diri diri soyularak öldürülmüş olmasıdır. Halkın dilinde şairin ölümü anına ait de oldukça çok efsaneler dolaşmaktadır. Bu şekilde, idealleri için canını veren, yolundan dönmeyen Hak aşığı bir şair Hallacı Mansur'dan sonra ikinci kez görülmekte idi. Nesîmî'nin hayatı hakkında bilgilere, belirttiğimiz üzere yazılı kaynaklardan daha çok halkın dilinde rastlamak mümkündür. Bu sebeplerdir ki, şair, halk edebiyatında da efsanevi ölümü ve cesur yaşamı ile konu edilmiştir. XVII yüzyıl aşıklarından, bayatı yazmakla meşhurlaşmış olan *Sarı Aşık* lakaplı aşığın bayatılarında genellikle klasik edebiyata istinad göze çarpmaktadır. Bir bayatısında ise kendisini Nesîmî ile mukayese etmiştir:

Güzellik soy ilendir

Şahmar da soy yilandır

Nesîmî tek bu aşık

Yolunda soyulandır

(Araslı ve Ayvazov, 1982: 123)

Bu mısralarda şair, mübalağa sanatını kullanarak sevgilisinin yolunda canını feda edebileceğini ifade ederken Nesîmî'nin efsanevi ölüm sahnesinden esinlenerek onun cesareti ile sözlerindeki cesaretini eş değerde tutmak istemiştir.

Nesîmî'nin ölüm anıyla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre, şairin idamı sırasında devrin müftüsü konumundaki kişi şehadet parmağını kaldırarak “*Bu öyle bir kâfirdir ki kazara pis kanı insanın bir uzvuna temas etse bu uzvu kesmek lâzım gelir*” demiştir. Bu sırada derisi yüzülen şairin bir damla kanı adamın şehadet parmağına sıçramıştı. İzleyenlerden biri müftünün parmağının kesilmesi gerektiğini söylemiş lakin müftü sözünden dönerek parmağını kesmek yerine yıkamıştır. Bunun üzerine Nesîmî, şu beyitini söylemiştir:

Zâhidâ bir parmağın kessen dönüp Hak'tan kaçar

Gör bu miskin âşığı serpa soyarlar ağrımaz

Dilden dile dolaşan bir başka rivayete göre, Şairin derisi diri diri soyulurken kan kaybından dolayı rengi sararıırken, belki de af dileyebileceği kasdıyla “*Nesimi Rengin sarardı. Ne o, yoksa korkuyormusun?*” sorusuna karşılık olarak Nesîmî:

“*Ben aşk fecrinde doğan bir güneşim, güneş de batarken sararır*” sözleriyle karşılık vermiş, bu sözü inandığı uğurda geri adım atmayacağını en önemli göstergesi olmuştur.

Nesîmî, dinsiz gibi yargılanarak öldürülse de Halep'te şehir mezarlığında defn edilmiştir. XVII. yüzyıl seyyahı Evliya Çelebi, şairin mezarını ziyaret etmiş burasının küçük bir âsitâne olduğunu söylemiş ve bir rivayetin de olduğunu belirtmiştir ki, bu da Nesîmî'nin derisi soyulduktan sonra buraya gelmiş ve mezarın olduğu yerde gayba erişmiştir (Seferli ve Yusufov, 1982: 194).

1970 yılında Azerbaycan'ın Milli Lideri Haydar Aliyev, Halep şehrinde bulunduğu zaman şairin mezarını ziyaret etmiş, sonralar onun çabaları sayesinde şairin mezarı ve etrafı düzenlenmiştir (Ahmedova, 2019: 11).

2. NESİMÎ'NİN ESERLERİ

Nesîmî'nin Azerbaycan ve Fars dillerinde olan divanları, Arapça şiirleri ve “*Mukaddimetü'l-Hakaik*” isimli eseri mevcuttur.

Türkçe Divanı: Divan'ın bizlere belli olan en eski nüshası 1469 yılına ait olandır. Şairin Farsça şiirlerinin bazı yazmalarda Türkçe şiirlerinin arasında yer aldığı görülmektedir. Türkçe Divan'ın en iyi baskısı, Selman Mümtaz Bey tarafından 1926 yılında yapılmıştır. Divanın son yayımını Hüseyin Ayan yapmıştır (2002).

Farsça Divanı: Bu Divan'da yer alan şiirler, sayı bakımından Türkçe Divan'da olduğundan daha azdır. Nesîmî'nin Hurûfî inancını konu alan şiirlerine Türkçe Divanı'nda olduğu kadar çok okunan ve sevilen Farsça Divanı'nda da rastlamak mümkündür. Mesnevî, gazel, terciibend, müstezad, rübai ve kıt'a nazım şekliyle yazılmış şiirlerin bulunduğu divandaki mesneviler, Türkçe mesneviler kadar uzun değildir. Nesîmî, Türkçe Divan'ında olduğu gibi Farsça Divanı'na da tamamlayamamış, 32 harfli Fars alfabesinden yalnız 14'ü ile kafiyeli şiirler yazabilmiştir (Yeni Akit, 2019).

Mukaddimetü'l-Hakâyık eseri: Fazlullah-ı Hurûfî'nin “*Câvidânnâme*” eseri esas alınarak yazılan Türkçe mensur eserde dinî meseleler, itikada ait konular harflerle açıklanmaktadır (TDV İslam Ansiklopedisi). Bu eserde, Kur'an-ı Kerim'deki hurûf-ı mukata'a, abdest, ezan, ikamet, zekat, oruç, hac görevleri ile, anneye, babaya iyilik, saygı gibi konularla ilgili, harflerle rakamlar arasında bağlantılar kurularak yorumlar yapılır.

Eserin nüshaları, dil bakımından XIV. yüzyıl özelliği taşımakta ve üslup itibariyle tercüme bir eser görünümü sergilemektedir.

Eserlerinin yazılma tarihi belli olmadığından kronolojik olarak sıralamayı belirlemek hayli zordur. Şairin külliyesinde gazel, kaside, tuyuğ, terciibend, rubai gibi daha birçok şiir biçimleri bulunmaktadır. O, Merağalı Evhedî'nin “*Cist*” isimli kasidesine cevap yazmıştır ve bu kasidenin bazı beyitlerini, mısralarını olduğu gibi Türkçe'ye çevirmiştir. Bu da Azerbaycan edebiyat tarihinde ilk tercümelere sayılmaktadır (Seferli ve Yusufov, 1982: 198). Nesîmî'nin eserlerinde bir tarafta, varolan dünyevi zorluklardan veya güzelliklerden bahsettiği görülürken diğer tarafta ise şairin mistik, tarikata bağlı gerçek dışı olabilecek hayal alemi ile karşılaşabilmekteyiz.

Şiirlerine bakıldığında onları gruplara ayırmak gerekirse iki kısma ayrıla bilir: dünyevi içerikli ve tarikat şiirleri. Tasavvuf ve Hurûfîlik terimleri bir tarafa bırakıldığında şiirlerinin dili halk diline çok yakındır. Net olarak söylenebilir ki, şairin eserlerinde her zaman ideolojik düşünceler dikkat çekmektedir. O, cennet, cehennem ve diğer mefhumat düşünceleri ile halkı korku altında yaşatmaya çalışan dindarlara şiirlerinde ateşler saçarak, insanları kendilerini keşfetmeye ve hayatı sevmeye çağırır. Şair için insan, varlık güzelliğinin aynasıdır. İnsanı korumak, ona saygı göstermek temel amaç olmalıdır. Çünkü Allah, insan yüzünde görülmektedir.

Şair, yaşadığı dönemin ve Şark ilminin, edebiyatının üç en büyük dili olan Türk, Arap ve Fars dillerini büyük divanlar yazabilecek şekilde bilmekte ise de ana diline verdiği yüksek değer ve Azerbaycan Türkçesi tarihinde açmış olduğu yeni çığır gözardı edilemez. Azerbaycan ve Türk dilli diğer halkların da edebiyatına yeni istikamet getirmiştir.

Nesîmî, Azerbaycan dilinde yazılmış ilk felsefi gazelin banisi sayılmaktadır (Seferli ve Yusufov, 1982: 187). Hurufiliğin idealleri, bu ideolojiye bağlanmadan önce de insanı ve hayatın güzelliklerini üstün sayan Nesîmî için aradığı ilm-i felsefi dayanak idi.

Kaside şiir şekli genellikle hükümdarlara hitâben yazılmaktadır. Lakin Nesîmî şiirlerinde çoğunluk teşkil eden kaside şiir şekli hiçbir hükümdara yazılmamıştır. Kasidelerin mevzu kaynağı genellikle toplumsal felsefi meselelerdir.

Hallac-ı Mansur'u kendi yoluna ışık bilen Nesîmî, *ene'l-hakk* (Arapça: *انالحق*), *ben Hakk'im* demiştir. Şair, ana dilli edebiyatta yeni bir çığır açmış, şiir şekillerinin forma almaları yolunda adımlar atmış, aruz şiir şeklini Azerbaycan Türkçesi'ne uygunlaştırmaya çalışmıştır. Nesîmî'nin izleri, kendinden sonra gelen Fuzûlî, Habibî, Hataî, Muhibbî, Şeyhî gibi birçok şairin eserlerinde kendini farklı yönleri ile göstermektedir.

Bu büyük şairlerin yanı sıra Dulkadiroğlu Ali Bey'le kardeşi Nâsırüddin ve Karayülük Osman, Karakoyunlu Hükümdarı Cihan Şah gibi devlet adamları da Nesîmî'nin fikirlerinden etkilenmişlerdir (TDV İslam Ansiklopedisi).

Nesîmî'nin ölümü efsanevi bir hal almış, bu şekilde facia dolu bir ölümden sonra insanların dikkatini çekmiştir. Bu yüzdendir ki hayatı ile ilgili bilgilerin net olma olasılığı azdır. Ölümünden sonra efsaneleşen şairi, Alevi-Bektaşî gibi dini zümreler rol-model olarak görmüş ve Hak yolunda canını feda eden bir aşık olarak kabul etmeye başlamışlardır. Bu ölüm, Azerbaycan şairleri, âşıkları ve bütün halk tarafından fedakârlık, sadakat, vefa sembolü olarak bilinmiş ve dillerde destan olmuştur.

3. NESÎMÎ HAKKINDA ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER TARAFINDAN SÖYLENEN SÖZLER

Büyük şair hakkında herhangi bir bilgiye sahip olan insan ideolojisine, düşündükleri ve inandıklarına erişemese bile cesaretinden ve sanatının sihrinden etkilenebilir. Özellikle şairi bilerek, tanıyarak onun anılmasında veya hayatı ve sanatı çerçevesinden araştırılmasında herhangi bir etkisi olan insan onun hakkında mutlaka derin fikirlere sahip olacaktır. Bunlardan bazılarında değinmek gerekirse:

Azerbaycan'ın Milli Lideri *Haydar Aliyev* Azerbaycan'da siyasi bakımdan en karışık olan dönemlerde bile şairin 600. doğum yılının anılmasını teşkil etmiş ve şu sözleri sarf etmiştir: “*Azerbaycan halkına mensup olan Nesîmî gibi bulunmaz bir şahsiyeti dünya toplumuna, ilime, medeniyete tanıtmak şüphesiz ki kendi milletimizin değerini yükseltmiştir.*”

Azerbaycan Cumhurbaşkanı *İlham Aliyev* de aynı şekilde bu yolu devam ettirerek şairin anılması konusuna büyük dikkat göstermiştir. Onun sözleri de oldukça kıymetlidir: “*İmadeddin Nesîmî Azerbaycan halkının umumbeşer medeniyete bahş ettiği kıymetli söz üstatlarındandır. O, Şarkın zengin medeni servetleri üzerinde yükselmiş ve edebi sanatın en kıymetli eserlerini meydana getirmiştir...*”

Değerli Azerbaycan şairlerinden *Abdulla Şaik*: “*Şair, kendi zemanesine göre kuvvetli ve metin bir lisan sahibidir... Fuzuli, Hatai, Habibi ve diğer bir çok Azerbaycan şairlerinde dil ve sanat bakımından Nesîmî tesiri görülmektedir*” sözlerini söylemiştir.

Araştırmacı *Hamit Araslı*: “*Nesîmî, Azerbaycan şiir dilini yüksek bir mertebeye kaldıran, kendi eserlerinde zemanesinde gerekli olan fikirleri gösteren, büyük Nizami'nin Şark edebiyatına getirmiş olduğu idealleri devam ettiren ve geliştirerek kendi idealleri için yorulmadan savaştan ve bu yolda mertce ölüme yürüyen fedakar bir sanatçıdır*”.

Araştırmacı, Prof. *Aliyar Seferli*: “*Nesîmî mertçe ölümüyle düşmanlarını bile şaşırtmış, insanların kalbinde asrlarla yaşaması için temel atmıştır*”.

Azerbaycan'da Atatürk Merkezi'nin başkanı, milletvekili, dil üzerine çalışmalar yapan Prof. Nizami Ceferov: “...Nesiminin eserleri dil bakımından, aynı zamanda Azerbaycan Türkçes'inin tarihini öğrenmek açısından büyük önem taşımaktadır”.

Nesîmî'ye sevgisi ile bilinen Alman alimi Michael Hess: “Alman felsefe tarihinde Nitsche hangi yerdeyse Nesimi Azerbaycan fikir tarihinde o seviyede bir düşünür sayılmalıdır. O da kendi yaşadığı dönemde yeni, isyankar fikirleri ile bilinmektedir. Nitsche'de de aynı olaylar tekrarlanmıştır. Lakin farklı tarzlarda...”.

Fransız yazar ve şairi Lui Aragon: “XIV yüzyılda şair olmak korkusu, XII yüzyıla göre daha tehlikeli idi. Bu dönemde ise Nesîmî adlı bir şair yetişmiştir...”.

Amerikalı yazar Jozef Nort: “Dahi Nesîmî, şahlar, sultanlar, hakanlar devrinde cehalet zulumatında, adaletsizliğin hüküm sürdüğü bir zamanda Promete gibi canını, kalbini meşaleye döndürmüş karanlıklara yıldırım gibi şafak salmıştır. Bu sebeple, onun bilge ve hikmetli kelimeleri dünya durdukça zulumatları parçalayarak nesillerden nesillere geçerek örnek olacaktır”.

Tacik alimi Bobocan Gafurov: “İmadeddin Nesiminin yaşadığı tarihlerden bizi ayıran altı asır, bu devin şiirlerinden hiçbirşey alıp götürmemiştir”.

Rus şairi Sergey Vasilov: “Şark şiirinde Arap ve Fars dillerinde yazıldığı bir dönemde onun ana dilinde yazmış olduğu mükemmel “Divan”ı ispat etmiştir ki, Azerbaycan dilinde de oldukça iyi nazım eserleri yazmak mümkündür” (Ahmedova, 2019: 39).

XVI. yüzyıl tezkire müellifi Latîfî, Nesîmî'yi “aşk meydanının ser-bâz-ı bi'bimi (korkusuz asker) ve muhabbet Kâbe'sinin fedâi-i âzim (büyük fedai)” olarak adlandırmıştır (Seferli ve Yusufov, 1982: 194).

4. NESÎMÎ'Yİ ANMA ETKİNLİKLERİ

4.1. Azerbaycan'daki Anma Etkinlikleri

2019 yılı, büyük Azerbaycan şairi Nesîmî'nin dünyaya gelmesinin 650. yılına denk gelmesi ile farklılık kazanmıştır. Daha XX. yüzyıl gibi Azerbaycan halkının medeni ve siyasi bakımdan karışık ve baskı altında olduğu bir dönemde milli lider Haydar Aliyev, Nesîmî'nin doğum tarihinin 600. yıldönümü sebebi ile UNESCO teşkilatına bu tarihi belirtmiş ve bu önemli tarih, teşkilatın önemli şahsiyetler ve hadiselerle ilgili özel tarihler listesine ilave edilmiş, 1973 yılında dünya çapında kutlanmıştır. Bu tarihten itibaren şairin hayatı ve eserleri üzerinde serii araştırmalar yapılmaya ve onunla ilgili etkinlikler düzenlenmeye başlamıştır. Şairin hayatı ile ilgili film yapılmış, 1979 yılında Bakü'nün merkezinde heykeli yüceltilmiş, Azerbaycan Milli İlimler Akademisinde dil üzerine çalışmalar yapan Enstitü Nesîmî adını taşımaya başlamıştır. Bakü'de en büyük ilçelerden birine ve bir metro durağına Nesîmî ismi verilmiştir.

2017 yılı Mayıs ayında Paris’te UNESCO’nun baş ofisinde Nesîmî’nin ölümünün 600. yıldönümü sebebi ile anım töreni yapılmıştır. 2018 yılı Eylül ayında Azerbaycan’da Nesîmî şiir, sanat ve medeniyet festivali düzenlenmiştir. Bu festival dört gün Bakü ve Şamahı’da geniş bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Haydar Aliyev adına Font’un ve Azerbaycan’ın Rusya’da Büyükelçiliği’nin çalışmaları sayesinde 2018 yılı Kasım ayında Moskova’da da “Nesîmî- Şiir, Sanat ve Medeniyet” festivali düzenlenmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in 689 sayılı 15 Kasım 2018 yılında Azerbaycan Anayasasının 109. maddesi, 32. fıkrasına esasen çıkarmış olduğu kararnameyle büyük Azerbaycan şairi Nesîmî’nin 650. Doğum yıl dönümü ülke seviyesinde geniş bir biçimde anılmaktadır. 11 Ocak 2019 tarihli kararname ile ise 2019 yılı, Azerbaycan’da “Nesîmî Yılı” olarak kabul edilmiştir (Ahmedova, 2019: 7).

Şairle ilgili araştırmaların kütüphanelerde yer almasının yanısıra internet ortamında da bu kaynakların yerleştirilmesi oldukça gerekli adımlardan sayılmaktadır. Azerbaycan’da yapılan çalışmalar arasında dikkat edilen noktalardan birisi de bu meseledir. Milli Kütüphane’nin elektron kataloğunda Nesîmî hakkında yazılmış olan makalelerin isimlerine ve tam metinlerine ulaşılabilir. Burada, Aynure Aliyeva “Şiirimizin Fatihî- İmadeddin Nesîmî”; İspanya’nın “Ejecutivos” dergisinde Nesîmî ile ilgili yayınlanmış makale; Sabira Nemetzade “Seyit İmadeddin Nesîmî İrsinin Tetkiki Meseleleri” ve bunun gibi yüzlerce makaleye ulaşılabilir (Milli Kütüphane Elektron Katalok).

Şairin eserleri, yalnızca Azerbaycan ve Türkiye kütüphanelerinde değil Avusturalya Milli Kütüphanesi, İngiltere Müze Kütüphanesi (British Museum Library), Duşanba Elyazmalar Fontu, Tehran Milli Kütüphanesi, Tebriz Milli Kütüphanesi ve bunun gibi birçok yerlerde korunup saklanmaktadır (Ahmedova, 2019: 13).

Azerbaycan asıllı dünyaca meşhur besteci Sami Yusuf, Nesîmî’nin “Sığmazam” redifli gazeline dayanan 7 dakikalık bir müzikal kompozisyon hazırlamıştır. Eser, Azerbaycan Kültür Bakanlığı isteği ile şairin dünyaya gelişinin 650. yılı münasebeti ile hazırlanmıştır. Kompozisyonda Azerbaycan’ın milli musikilerinden olan “Şur Mugamı”ı da yer almıştır. Solistler Sami Yusuf, Azerbaycan’ın “Emekdar Artist”i Tayyar Bayramov ve “Emekdar Medeniyet İşçisi” Samira Aliyeva’dır. Beste, Bakü Haydar Aliyev sarayında düzenlenen UNESCO Umumdünya İrs Komisyonu’nun 43. oturumunun açılış töreninde sunulmuştur (1news.az, 2019)

4.1.1. Nesîmî Filmi

Film, büyük Azerbaycan şairi Nesîmî'nin 600. doğum yılı münasebeti ile hazırlanmıştır. Filmin çekildiği yıldan iki yıl önce UNESCO kararı ile şairin dünyaya gelişinin 600. yılı anılmıştır. Tarihi, etnoğrafik, edebi gerçeklikleri korumak için filmin hazırlanış süresi esnasında birçok Nesîmîşinaslar, sanat tarihçileri, edebiyatçılar davet edilmiştir. Film İsa Hüseyinov'un "*Mahşer*" romanı esasında yapılmıştır, senaryo düzenleyicisi de yazarın kendisidir. Filmin yönetmeni Hasan Seyitbeylidir. Filmin müziklerini, Azerbaycan'ın büyük bestekarlarından Tofik Guluyev yapmıştır. Nesîmî rolünü canlandıran Azerbaycanlı oyuncu Rasim Balayev, "*Nesîmî yegane filmidir ki, çekilişler esnasında hiçbir dekor kullanılmamış, bütün yerler tabii olarak kalmıştır*" sözlerini söylemiştir. Söylenmesi gerek ki, bu aktörün ilk filmidir. 1969 yılında yapılmış film, 2010 yılında restore edilmiştir. Film 1979 yılında Bakü'de düzenlenen VII. Ümumittifak film festivalinde tarihi konuda yapılmış en iyi film ödülünü almıştır. En iyi erkek oyuncu olarak ise Rasim Balayev ödüllendirilmiştir.

4.2. Türkiye'deki Anma Etkinlikleri

TÜRKSOY, Türk Dünyası kültür ve sanat hazinesine ölümsüz eserler armağan eden saygın şahsiyetleri dünyaya tanıtmak ve gelecek nesillere aktarmak amacını çalışma prensibi edinmiş bir kurumdur. Bu yolda anma yılları ilan eden TÜRKSOY, Kastamonu şehrinde gerçekleştirilmiş 36. Dönem Daimi Konseyi kararı ile 2019 yılını büyük Azerbaycan şairi İmâdeddin Nesîmî'nin doğumunun 650. yılı sebebi ile "*Nesîmî'yi Anma Yılı*" ve ünlü Ozan Aşık Veysel'in doğumunun 125. yılı münasebetiyle "*Aşık Veysel Anma Yılı*" olarak ilan etmiştir. Karar kapsamında 2019 yılı içerisinde, TÜRKSOY üyesi ülkelerde söz konusu şahsiyetleri tanıtmak maksadı ile bir dizi etkinliklerin gerçekleştirilmesinin planlanması kararı alınmıştır. "2019 İmâdeddin Nesîmî Anma Yılı Açılış Töreni" Ankara'da düzenlendi (TÜRKSOY, 2019). Bu törende şaire ait farklı elyazmaların bulunduğu sergi gezildikten sonra şairi anmak maksadıyla konuşmacılar kürsüde yerlerini almışlardır.

Ankara'daki Azerbaycan Büyükelçiliği'nden yapılan yazılı açıklamaya göre, İmâdeddin Nesîmî'nin 650. doğum yılı anısına bronz para basılmıştır. Paranın ön yüzünde Nesîmî'nin resmi, *İmâdeddin Nesîmî'nin Doğumunun 650. Yılı* yazısı; arka yüzünde ise *Türkiye Cumhuriyeti 2,5Lira* ifadesi yer almıştır. Açıklama yaparken ise bu uygulamanın Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 2018 yılı 15 Kasım, "Büyük Azerbaycan Şairi İmâdeddin Nesîmî'nin 650. Doğum Yılı'nın Kutlanması" ve "11 Ocak, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2019 Yılı'nın "Nesîmî Yılı" ilan edilmesi kararlarına ilişkin adımlardan olduğu belirtilmiştir (İLKHA, 2019)

NESİMİ İÇİN BRONZ PARA BASILDI :

SENDEAZERBAIJANIGOR.COM

5. NESİMÎ'NİN ESERLERİNİN YAYINLANMASI

Şairin eserleri, hem makale hem kitap halinde defalarca farklı ülkelerde gün yüzü görmüştür. Bu makalemizin konusunu daideallerini yol yoldaşı ederek canını bu yolda onlar için feda etmekte hazır olan Nesîmî'nin ayak bastığı topraklardan olan Anadolu ve Azerbaycan topraklarında *Nesîmîvarlığı*'nı ele almak oluşturmuştur. Bu sebeple konu başlığı altında ağırlıklı olarak Türkiye ve Azerbaycan'da Nesîmî'nin eserlerinin neşrleri, tarihleri ve kimler tarafından bu konu üzerine emek verildiği hakkında araştırma yapılmıştır.

5.1. Türkiye'deki Yayınlar

Nesîmî Divanı'nın ilk baskısı 1844 yılında yapılmıştır. Bu baskı, 1870 yılında ikinci ve üçüncü kez yayınlanmıştır. Hüseyin Ayan, 1970 yılında doktora tezini hazırlarken Nesîmî Divanı'nı yeni harflerle neşre hazırlar. Bu teze dayanarak hazırlanan Divan, 1990, 2002, 2014 yıllarında üç defa basılır. Hüseyin Ayan'ın hazırlamış olduğu Divan'da bazı göze çarpan eksik şiirler, yeni yayınların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ö. Zülfe (2005), M. Fatih Köksal (2000 ve 2009) gibi araştırmacılar bu konu üzerine makaleler yayınlamıştır.

1973 yılında Kemal Edip Kürkçüoğlu, "*Nesîmî Divanı'ndan Seçmeler*" isimli çalışmasında şairin bazı şiirlerini açıklamalı olarak neşre sunar. Ali Adil Atalay ise 2009 yılında amatör bir neşre 1844 yılına ait Divan'ı yeni harflere aktarmıştır.

Nesîmî'nin Farsça yazdığı şiirlerinden olan “*Behr-ül Esrar*” (*Sırlar Hazinesi*) isimli kasidesi, ilk defa Türk alim İsmayil Hikmet tarafından ortaya çıkarılmıştır. Kaside, 61 beyitten oluşmaktadır, Emir Hosrov Dehlevî'nin “*Derya 'i-Ebrar*” (*Doğrular Deryası*) isimli şiirine nazire olarak yazılmıştır. Nesîmî, bunun gibi daha birçok büyük şairin şiirlerine de nazireler yazmıştır.

Türk edebiyatı ve ilminde Nesîmî en değerli hazinelerden sayılmaktadır. Bu sebeple şairin hayatı ve eserleri hakkında oldukça çok araştırma bulunmaktadır.

5.2. Azerbaycan'daki Yayınlar

Azerbaycan'da ilk kez 1923 yılında “*Maarif ve Medeniyet*” dergisinin 1. sayısında şairin bazı gazelleri neşr edilmiştir. 1926 yılında Selman Mümtaz, şairin şiirlerini “*Seçilmiş Şiirler*” ve “*Şiirler*” adları ile yayımlanmıştır. Nesîmî'nin hayatı ve eserleri hakkında Hamid Araslı, 1942 yılında “*Fedakar Şair (İmadeddinNesîmî)*” denemesini kaleme almıştır. Hamid Araslı, MikayilRefili ile birlikte önceleri Nesîmî hakkında “*Kadim Edebiyat*” (1942, 1945) ve “*İmadeddinNesîmî*” (1972); şairin 600. doğum yılı etkinlikleri zamanında ise Azerice, Rusça, İngilizce, Fransızca, Almanca, Arapça ve Farsça olmak üzere birçok dilde “*Nesîmî*” (1973) kitaplarını yayımlanmışlardır (Ahmedova, 2019: 13). Bu kitaplarda şairin hayatına dair bazı karanlık noktalar aydınlatılmış, eserleri hakkında görüşler ileri sürülmüştür.

Cihangir Gehramanov, şairin Divan'ını 1973 yılında üç cilt halinde yayımlanmıştır. Hamid Araslı, aynı yıl içerisinde “*İmadeddin Nesîmî Seçilmiş Eserleri*” başlığı altında seçmeler topluluğunu yayımlar. Bu eser Arap alfabesi ile yayımlanmıştır. Gazanfer Paşayev, 1973-1976 yıllarında Irak'ta bulunduğu sürede elde ettiği bir elyazmasından Nesîmî'nin şiirlerine erişmiş ve bu hususta bir metin tertip etmiştir. Bu metin, 1987 yılında Bakü'de “*Irak Divanı*” başlığı altında bir divan şeklinde yayımlanmıştır.

Elde olan bu neşirler dışında İran'da da bazı neşirler mevcuttur. Hüseyin Ulduz, Hüseyin Mehmed Sıddık gibi birçok araştırmacı Nesîmî eserleri üzerine çeşitli yayınlar sunmuşlardır (Şenödeyici, 2015: 51).

İ. Olgun, H. Araslı, M. Guluzade gibi edebiyat âlimleri Nesîmî monografileri hazırlamış ve yayımlanmışlardır. Bu eserlerde şairin hayatı ve eserleri ile ilgili kıymetli bilgiler yer almaktadır (Seferli ve Yusufov, 1982: 202).

Şairin eserleri, Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın 12 Ocak 2004 yılında “*Azerbaycan Dilinde Latin Alfabesi ile Toplu Yayınların Gerçekleştirilmesi*” kararnamesi ile toplu şekilde yayımlanarak ülke kütüphanelerine bağışlanmıştır. Azerbaycan'da önemli toplumsal hizmetlere öncülük eden ve Haydar Aliyev adını taşımakta olan fon, 2012 yılında Nesîmî'nin eserlerini Fransızca olarak yayımlanmıştır (Ahmedova, 2019: 6).

Yayımlanan onlarca eserinin dışında büyük şairin cünklerde, gizli kalmış elyazmalarda veya ona ait olmasının kesinliği henüz tespit edilememiş şiirleri hala günyüzüne çıkarılmayı beklemektedir.

Azerbaycan'da Nesîmî ile ilgili oldukça önemli edebi eserler yazılmıştır. İsa Hüseyinov'un "Mahşer" romanı, Resul Rza'nın "Son gece" adlı eseri, Gabil'in "Nesîmî" eseri, Ali Kerimli'nin "Şehitliğin Zirvesi" şiiri, Aliğa Kürçaylı'nın "Nesîmî" şiiri, Fikret Amirov'un "Nesîmî Destanı" koreoğrafik eseri, Cihangir Cihangirov'un "Nesîmî" kontatası, Emin Sabitoğlu'nun "Eyledi", "Sen nerdesin" romansları; UNESCO'nun "Barış Sanatçısı" ünvanını almış meşhur besteci Firengiz Alizade'nin Nesîmî'nin 600. Yıldönümü sebebiyle yazdığı "Nesîmî Passion" bestesi, Elmas Rzayev'in "Nesîmî" senfonik eserleri bunlardan bazılarıdır. Ayrıca, Nesîmî'nin Mikayil Abdullayev tarafından yapılmış portresi de oldukça dikkat çekicidir.

SONUÇ

Nesîmî, eserleri ve genel olarak fikirleri ile aynı zamanda düşünceleri uğrunda gittiği yolda gösterdiği cesareti ile bilinmekte ve hayranlık uyandırmaktadır. Yaşadığı dönemde siyasi karışıklıklar ve baskılar nedeniyle bir şair ve düşünür olarak layık olduğu değeri görememiş ve tam olarak anlaşılammıştır. "Dinsiz" damgası yedikten sonra tabanından diri diri soyularak öldürülmesinden sonra ise toplum tarafından farklı şekilde kabul görmeye başlamıştır. Yaşadığı dönemde yalnızca halk arasında değil yüksek zümreler ve bilinen şairler arasında da taraftarları var olmuştur. Öldükten asırlar sonra, Nesîmî cesaretin sembolü, gerçek Hak aşığı, büyük bir şair olarak daha fazla şöhret kazanmaya başlamış ve gereken değer verilmeye başlamıştır.

Şairin hayatı, milliyeti, doğduğu şehir, şiirlerinde kullandığı mahlasları her zaman tartışma konusu olmuştur. Azerbaycan topraklarında doğup büyüdüğü belli olan Nesîmî'nin yaşadığı dönemde bu topraklar Timur devletinin hükümrânlığı altında bulunmaktaydı. Dönemin yönetimince dine karşı olan düşünceleri ve halkı da kendi tarafına çekme çabası sebebiyle, Nesîmî'nin mürşidi ve Hurûfî ideolojisinin bânisi olan Fazlullah Hurûfî idam ettirilmiştir. Bundan sonra şair baskılardan ötürü bu topraklarda daha fazla barınamamış ve Anadolu topraklarına gelmiştir. Bu topraklarda hüküm süren Osmanlı hükümdarı I Murad'ın da aynı şekilde Hurûfilere taviz vermediği gerçeği ile karşılaşmıştır. Böylece tasavvuf ve Hurûfilîğin merkezlerinden sayılabilecek Halep şehrine gelmiş ancak burada din düşmanı olarak korkunç bir şekilde idam edilerek hayata veda etmiştir.

Makale kapsamında özellikle Azerbaycan ve Türkiye'de Nesîmî hakkında yapılan anma törenleri, kararlar, edebi eserler, araştırmalar ve diğer çalışmalara değinilmiştir. Zamanın değişmesi ile düşüncelerin ve bakış açılarının nasıl değişebileceği Nesîmî'nin hayatında kendini en iyi şekilde göstermektedir. Asırlar önce yaşadığı dönemde gizlenerek lakin cesaretini kaybetmeden düşünceleri uğrunda savaş veren şair bugün aynı topraklarda cesaret sembolü, edebiyat hazinesi olarak değer bulmuştur.

Bu çalışma hazırlanırken, Azerbaycan ve Türk ortak edebi sahasında kendi varlığını ortaya koyabilmiş büyük şair Nesîmî ile ilgili yapılmış çalışmalar toplusuna katkıda bulunmak ve 2019 yılının bu açıdan özelliğine vurgu yapmak amaçlanmıştır.

KAYKAKÇA

ƏHMƏDOVA, L. (2019). *İmadəddin Nəsimi-650*. Bakı: Azərbaycan Milli Kitabxanası.

ARASLI, H., Ayvazov, H. (1982). *8-ci sinif Ədəbiyyat dərslisi*. Bakı: Maarif.

İLK HABER AJANSI. [İLKHA]. (2019). Nesimî için bronz para basıldı. <https://ilkha.com/guncel/Nesimî-icin-bronz-para-basildi-103040>. Erişim tarihi: 9 Eylül 2019.

MİLLİ KİTABXANA ELEKTRON KATALOQ. İmadəddin Nəsimi. http://ek.anl.az/search/query?match_1=MUST&field_1&term_1=%C4%B0mad%C9%99ddin+N%C9%99sими&sort=relevance&pageNumber=2&theme=e-kataloq. Erişim tarihi: 1 Eylül 2019.

SƏFƏRLİ, A., YUSİFOV, H. (1982). *Qədim ve Orta Əsirlər Azərbaycan ədəbiyatı*, Bakı: Maarif.

ŞENÖDEYİCİ, Ö. (2015). *Nesimî ve Hurûfilik*. İstanbul: Kesit.

ŞİHIYEVA, S. (2009). Nesimi'nin Milli Mensubiyeti Meselesi (Tarihi ve Çağdaş Bakışlar Açısından Karşılaştırmalı Tahlil). *Journal of Turkish Research Institute*. 15 (39), 459- 482.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ. Nesimî. <https://islamansiklopedisi.org.tr/Nesimî>. Erişim tarihi: 16 Ağustos, 2019.

TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı). (2019). 2019 Nesimî ve Aşık Veysel Yılı. <https://www.turksoy.org/tr/news/2019/01/22/2019-Nesimî-ve-asik-veysel-yili>. Erişim tarihi: 28 Ağustos 2019.

YENİ AKİT. (2019). İmadeddin Nesimi kimdir, nerelidir. İmadeddin Nesimi şiirleri. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/imadeddin-nesimi-kimdir-nerelidir-imadeddin-nesimi-siirleri-643269.html>. Erişim tarihi: 7 Eylül 2019.

1NEWS.AZ. (2019). Sami Yusuf'tan Muhteşem "Nesimi" kompozisyonu. <https://1news.az/az/news/sami-yusuf-nesimi-kompozisiya-hazirlayib---video>. Erişim tarihi: 10 Eylül 2019.